

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2019

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)

ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ჭ ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)

გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)

ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)

ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)

თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)

ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)

პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)

ლადო ქანტურია (პროფ., თსუ)

ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)

ლაშა ბრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და
სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)

გუნთერ ტოიბნერი (პროფ., ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)

ბერნდ შუნემანი (პროფ., მიუნხენის უნივერსიტეტი)

იან ლიდერი (პროფ., ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)

ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

კარმენ გარსიმარტინი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2020

ISSN 1987-7668

ალიარებითი სარჩელის დასაშვებობის პრობლემა (სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი)

1. შესავალი

ყოველ ადამიანს აქვს უფლება, თავის უფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს. საქმის სამართლიანი და დროული განხილვის უფლება გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლით¹. საქმის დროულად განხილვის უფლებასა და ეფექტიანი მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობაზე უფლებას აგრეთვე ადგენს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლი (შემდგომში – კონვენცია)² და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი. სამართლიან სასამართლოზე ფუნდამენტური უფლების ხელმისაწვდომობის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი საქმის გონივრულ ვადაში განხილვის უფლება და გადაწყვეტილების აღსრულების უფლებაა³.

წინამდებარე სტატია წარმოადგენს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მიმართულებით განხორციელებულ სამართლებრივ და პრაქტიკულ კვლევას, რომლის მიზანია, გაანალიზოს ალიარებითი სარჩელის დასაშვებობის ერთ-ერთი კრიტერიუმი – „იურიდიული ინტერესი“⁴, დაასაბუთოს ამგვარი კრიტერიუმის არსებობის აუცილებლობა საპროცესო კანონმდებლობასა და სასამართლო პრაქტიკაში, წარმოაჩინოს მისი დაუცველობის შედეგები, ამ მხრივ არსებული პრობლემატური საკითხები და მისი გადაჭრის პრაქტიკული მექანიზმები.

აღსანიშნავია, რომ სარჩელის დასაშვებობის საკვლევი კრიტერიუმის დაუკმაყოფილებლობა, გარკვეულწილად, აზარალებს საქმის მონაწილე მხარეებს ფუჭი სამართალწარმოებით და, ბუნებრივია, ზრდის წარუმატებელი სარჩელებით სასამართლოთა გადატვირთულობის მაჩვენებელსაც⁵. ამ თვალსაზრისით, გაზრდილია პირველი ინსტანციის სასამართლოების მიერ სარჩელის მიღებისა და საქმის მომზადების ეტაპზე ალიარებითი სარჩელის იურიდიული ინტერესის დაზუსტების აუცილებლობა, ხოლო მისი არარსებობის შემთხვევაში, სარჩელის ფილტრაცია. ამ მიმართულებით, არანაკლებ მნიშვნელოვანია ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის როლი.

* საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის მწერალი – თანამემწე, სამართლის დოქტორი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მონვეული ლექტორი, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის პროფესორი.

¹ საქართველოს კონსტიტუცია, 2018 წლის 23 მარტის მდგომარეობით.

² ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია.

³ შეად.: *Hornsby v. Greece*, Application no. 18357/91, judgment of 19 March 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-II, 510, §40; საქმის გონივრულ ვადებში განხილვის უფლების დარღვევისათვის შეად.: ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2005 წლის 27 სექტემბრის გადაწყვეტილება №2507/03 შპს „ამატ.ჯი“ და მებალი-შვილი საქართველოს წინააღმდეგ (*Amat-G Ltd and Mebaghishvili v. Georgia*).

⁴ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის (1997 წლის 14 ნოემბერი) 180-ე მუხლი.

⁵ 2017-2018 წწ-ში საკასაციო ინსტანციის სასამართლომ დასაშვებობის დასახელებული კრიტერიუმის არარსებობის საფუძველზე მთლიანობაში 24 საქმეზე სარჩელი განუხილველი დატოვა. ციტ.: მართლმსაჯულების მდგომარეობის შესახებ 2018 წლის ანგარიში, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, 2018, 172.

2. სამოქალაქო სარჩელი, როგორც უფლების დაცვის საპროცესო საშუალება

2.1. სარჩელის სახეები

თანამედროვე საპროცესო სამართლებრივი დოქტრინა სარჩელს განსაზღვრავს, როგორც დაინტერესებული პირის მიმართვას სასამართლოსადმი, დარღვეული უფლების აღდგენის და/ან სადავო უფლების დადგენის მოთხოვნით⁶.

სამართლებრივ დოქტრინასა და პრაქტიკაში კლასიფიცირებულია სარჩელები როგორც სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის, ისე მატერიალური კანონმდებლობის ანალიზის საფუძველზე.⁷

მატერიალურ სამართალში სარჩელის ძირითად სახეებად გვევლინება **სანივთო-სამართლებრივი სარჩელები**, როგორებიცაა სავინდიკაციო და ნეგატორული სარჩელები. **სავინდიკაციო სარჩელი არის** მფლობელობადაკარგული მესაკუთრის სარჩელი უკანონო მფლობელის მიმართ ნივთის გამოთხოვის შესახებ⁸. საკუთრების ხელყოფის ან სხვაგვარი ხელშეშლის აღკვეთა ნივთის ამოღების ან მისი ჩამორთმევის გარეშე, ლიტერატურაში მოიხსენიება, როგორც **ნეგატორული სარჩელი**⁹.

არსებობს **ვალდებულებით-სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო (დელიქტური, კონდიქციური) სარჩელები**, მაგალითად, **დელიქტური სარჩელი** დელიქტური ვალდებულებიდან წარმოდგება, ხოლო თავად დელიქტური ვალდებულება სამართლის დარღვევით წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებაა. ზიანის ანაზღაურება კი როგორც ნატურით, ისე ფულადი სახითაა დასაშვები. **კონდიქციური სარჩელებით** ხდება სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე, სხვისი ქონებრივი სიკეთის ხარჯზე პირის არამართლზომიერი თუ მართლზომიერი მოქმედების და დაუძლეველი ძალის შედეგად მიღებულის (დაზოგილი ან შეძენილი) უკან დაბრუნება, რითაც მიიღწევა ქონებრივი მიმოქცევის ნონასწორობის აღდგენა¹⁰ დაზრალეზულის ქონებრივი სფეროს აღდგენით¹¹. **არაპირდაპირი (დერივაციული) სარჩელები** ძირითადად გამოიყენება ბორდის წევრებისა და კომპანიის ზედა რგოლის მენეჯერთა წინააღმდეგ მაშინ, როდესაც ისინი არღვევენ ფიდუციურ მოვალეობებს, რითაც ზიანი ადგება კორპორაციას¹².

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის თეორიასა და პრაქტიკაში წარმოდგენილია პროცესუალური მიზნის მიხედვით იდენტიფიცირებული სარჩელის ინსტიტუტებიც. ამ შემთხვევაში, საპროცესო კლასიფიკაციას თავად სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის ანალიზი იძლევა. დოქტრინაში განვითარებული შეხედულების თანახმად, ძირითად სახეებად გვევლინება **მიკუთვნებითი, გარდაქმნითი**

⁶ ძლიერიშვილი ზ., სარჩელის უზრუნველყოფით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფა, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2018, 5.

⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 16 ივნისის გადაწყვეტილება №ას-302-285-2017.

⁸ ქოჩაშვილი ქ., მფლობელობა, როგორც საკუთრების პრეზუმფციის საფუძველი, სადისერტაციო ნაშრომი, თბ., 2012, 137, <http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/qetevan_qochashvili.pdf> [05.10.2019].

⁹ რეკომენდაციები და სამოქალაქო სამართლის საკითხებზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, თბ., 2011, 35.

¹⁰ ქართული სამართლის კონდიქციების სისტემის გერმანულ მოდელთან შესაბამისობის თაობაზე იხ. რუსია-შვილი გ., უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი, შესრულების კონდიქცია, თბ., 2017, 80.

¹¹ ახალაძე მ., უსაფუძვლო გამდიდრება, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, თბ., 2019, 5.

¹² Heidel T., Aktienrecht und Kapitalmarktrecht, 4, Auflug, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, Germany, 2014. 2474. დოლიძე დ., აქციონერთა არაპირდაპირი (დერივატიული) და ჯგუფურ სარჩელთა ძირითადი ასპექტები აშშ-ის საკორპორაციო სამართალში, ჟურ.„მართლმსაჯულება და კანონი“, №2(62)2019, 72. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2018 წლის 6 ნოემბრის გადაწყვეტილება №ას-687-658-2016, პ.70.

და აღიარებითი სარჩელები. პირველი ორი ჯგუფის სარჩელების ძირითადი მახასიათებელი ნიშანი ისაა, რომ ამ ტიპის სარჩელებზე მიღებული გადაწყვეტილება რეალური, აღსრულებადი გადაწყვეტილებაა და ამიტომ მათ აღსრულებად სარჩელადაც მოიხსენიებენ. რაც შეეხება **აღიარებით სარჩელს**, ისიც, ასევე, დარღვეული თუ სადავოდ ქცეული უფლების დაცვის საპროცესო საშუალებაა, თუმცა, განსხვავებულია აღიარებითი სარჩელის მიმართ საკანონმდებლო დათქმები¹³.

2.2. აღიარებითი სარჩელის ცნება და არსი

აღიარებითი სარჩელის საკანონმდებლო განმარტება მოცემულია საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის (*შემდგომი – სსსკ-ის*) 180-ე მუხლში. ნორმის დანაწესით, სარჩელი შეიძლება აღიძრას უფლებისა თუ სამართლებრივი ურთიერთობების არსებობა-არარსებობის დადგენის, დოკუმენტების ნამდვილობის აღიარების ან დოკუმენტების სიყალბის დადგენის შესახებ, თუ მოსარჩელეს აქვს იმის იურიდიული ინტერესი, რომ ასეთი აღიარება სასამართლოს გადაწყვეტილებით მოხდეს.

ამ სახის სარჩელის წარდგენისას მნიშვნელოვანია, გაირკვეს, ხომ არ არსებობს მიკუთვნებითი სარჩელის აღძვრის წინაპირობები, რადგან ამგვარი წინაპირობების არსებობისას, მოსარჩელე ვერ შეძლებს თავისი ნამდვილი მიზნის (უფლების დაცვის) აღიარებითი სარჩელით მიღწევას. ამგვარი მოცემულობის პირობებში კი, აღიარებით მოთხოვნას არ გააჩნა ვარგისი საფუძველი. ამავდროულად, მხედველობაშია მისაღები საპროცესო ეკონომიის პრინციპი, რომელიც უფლების რეალური დაცვის ხელშეწყობის საშუალებაა და ემსახურება იმას, რომ დარღვეული უფლების დაცვა მხარემ ერთი და არა რამდენიმე სარჩელის აღძვრის გზით უზრუნველყოს.

ამასთან, აღიარებითი სარჩელის აღძვრის წინაპირობას მხოლოდ დარღვეული უფლების ან შელახული ინტერესის არსებობის ფაქტი არ წარმოადგენს. შესაძლებელია, რომ არც უფლება იყოს დარღვეული და არც ინტერესი – შელახული, თუმცა აუცილებელია, რომ უფლება სადავო იყოს. შესაბამისად, აღიარებითი სარჩელის აღძვრის ერთ-ერთ წინაპირობას უფლებისა თუ სამართლებრივი ინტერესის სადავოობა წარმოადგენს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ფაქტის აღიარების შესახებ მოთხოვნას უდავო წარმოების მარეგულირებელი ნორმათა დანაწესები მოემსახურებოდა¹⁴.

შესაბამისად, აღიარებითი სარჩელი უნდა აღძრას საამისოდ უფლებამოსილმა სუბიექტმა და მოპასუხედ დაასახელოს სწორედ ის, ვისთანაც სამართალწარმოების დაწყების ინიციატორს ინტერესი სადავო აქვს.

3. აღიარებითი სარჩელის დასაშვებობის პრობლემა

3.1. დასაშვებობის საკითხი

აღიარებითი სარჩელის აღძვრის დროს ძირითადი აქცენტი გადატანილია უფლებაზე, მოსარჩელე ითხოვს თავისი უფლების დაცვას, რათა მომავალში არ დაირღვეს ის, თუმცა, სასამართლოს ვალდებულებაა, დასაშვებობის ეტაპზევე გადაწყვიტოს სარჩელის ამ სახისთვის წაყენებული დამა-

¹³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 16 ივნისის განჩინება №ას-302-285-2017, პ.1.2.

¹⁴ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კარი მეექვსე - უდავო წარმოება.

ტებითი კრიტერიუმის დაკმაყოფილების საკითხი¹⁵. აქვე უნდა გადაწყდეს საკითხი განსჯადობის შესახებ სსსკ-ის მე-14 მუხლის ნორმატიული მიზნებისათვის. მაგისტრატის მოსამართლის მიერ აღიარებითი სარჩელის განხილვა ისევე შესაძლებელია, როგორც მიკუთვნებითი სარჩელის, მაგრამ ვინაიდან მაგისტრატის მოსამართლის განსჯადობა შეზღუდულია სსსკ-ის მე-14 მუხლის დანაწესით, შეზღუდული რეჟიმი ვრცელდება აღიარებით სარჩელზეც¹⁶. შესაბამისად, აღიარებითი სარჩელი მაგისტრატის მოსამართლის განსჯადია, თუ იგი იმ სამართალურთიერთობის არსებობა-არარსებობის დადგენას, დოკუმენტების ნამდვილობის აღიარებას ან დოკუმენტების სიყალბის დადგენას ეხება, რომელთა ობიექტი მაგისტრატის მოსამართლის განსჯადობას მიკუთვნებული საკითხებია - მაგალითად, აღიარებითი სარჩელი ეხება ისეთი ქონებრივი უფლების დადასტურების მოთხოვნას, რომლის ღირებულება არ აღემატება 5000 ლარს.

სასამართლო საქმის წარმოების შესწავლა წარმოაჩენს ორ ძირითად საკითხს, რომელთან შემხებლობაც აქვთ მხარეებს და თავად სასამართლოს: საქმის პროცედურული და მატერიალური მხარე.

ის, თუ როგორ იწყება სასარჩელო წარმოება, მიეკუთვნება წარმოების პროცედურულ მხარეს, ხოლო საკითხი იმის შესახებ, თუ რას უკავშირდება დავა, განპირობებულია მატერიალური უფლებებითა და „იმ ფაქტების ერთობლიობით, რომელთა არსებობაც ქმნის ნორმით გათვალისწინებულ შემადგენლობას“¹⁷.

საქმის სასამართლოში წარმოება უკავშირდება ოთხ ძირითად ფუნქციას: „1) მითითებათა მიცემა; 2) ფაქტების კვლევა; 3) სადავო საკითხის იდენტიფიცირება; 4) საქმის ფილტრაცია; ზოგიერთი სასამართლო სისტემა მიმხრობილია ყოველი მათგანის გამოყენების ან მხოლოდ ზოგიერთი მათგანის გამოყენებისაკენ“¹⁸. სწორედ ამითაა განპირობებული დეტალური ცოდნა იმისა, თუ რას ეყრდნობა ეროვნული სასამართლო სისტემა, რათა უკეთესად იქნეს შესწავლილი საქმის წარმოების თავისებურება და საქმის წარმოება მხარეთათვის მოხერხებული იყოს¹⁹.

იმ შემთხვევაში, თუ აღიარებითი სარჩელისთვის წაყენებული განსაკუთრებული საპროცესო მოთხოვნა – იურიდიული ინტერესის არსებობა – არ ვლინდება, მაშინ უპრიანია, დასაწყისშივე უარი ეთქვას ამგვარი სარჩელის სასამართლო წარმოებაში მიღებას სსსკ-ის 186-ე მუხლის პირველი ნაწილის „თ“ პუნქტის, 178-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ლ“ პუნქტისა და 180-ე მუხლის საპროცესო სამართლებრივი საფუძვლებით.

თუკი ზემოთ დასახელებული დაუშვებლობის საპროცესო სამართლებრივი საფუძვლის არარსებობა გამოვლინდა მოგვიანებით – სარჩელის სასამართლო წარმოებაში მიღების შემდეგ – უპრიანია, სსსკ-ის 187-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მეორე წინადადებისა და 275-ე მუხლის ფართო განმარტების საფუძველზე, აღიარებითი სარჩელი დარჩეს განუხილველად.

ამასთან, ზემოთდასახელებულ ორივე შემთხვევაშია გარანტირებული უფლების დაცვის საერთო სასარჩელო ფორმის ხელახლი ხელმისაწვდომობა, ანუ ორივე შემთხვევაშია მოსარჩელე უფლებამოსილი, ხელმეორედ მიმართოს სასამართლოს იმავე სარჩელით. ამასთან, მან უნდა აღმოფხვრას ის ხარვეზი, რაც სარჩელის წარმოებაში მიღებაზე უარის თქმის ან მისი განუხილველად დატოვების

¹⁵ სსსკ-ის 178-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ლ“ პუნქტი და 180-ე მუხლი.

¹⁶ პრაქტიკული რეკომენდაციები სამოქალაქო საპროცესო სამართლის საკითხებზე საერთო სასამართლოების მოსამართლეთათვის. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, თბ., 2010, 33.

¹⁷ შმიტი შ., რიჰტერი ჰ., მოსამართლის მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი სამოქალაქო სამართალში (მოკლე შესავალი რელაციის მეტოდში), თბ., 2013, 16.

¹⁸ ციტირებული: Key Kane M., Civil Procedura, 3rd ed., West Publishing 1991, Ch.3, 85. აგრეთვე, შეადრ.: Friendenthal J., Kane M., Miller A., Civil Procedura, Ch.5 (1985).

¹⁹ სარჩელისათვის წაყენებული ზოგიერთი სტანდარტებისთვის შეადრ.: Stancil P., Balancing the Pleading Equation, 61 Baylor L. Rev.90, 2009, 48.

საფუძველი გახდა. „უფრო მეტიც, მოსარჩელემ უნდა გაითვალისწინოს, რომ ჯეროვანი სასამართლო სამართალწარმოება მხოლოდ ჯეროვანი სარჩელის პირობებშია შესაძლებელი. შესაბამისად, მას სარჩელის წარმოებაში მიღებაზე უარის თქმის გზით ეძლევა შესაძლებლობა, სარჩელი კანონით დადგენილი წესით მოამზადოს, რათა არასრულყოფილი სარჩელი არ გახდეს მისი მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის საფუძველი, რითაც მხარეს სასამართლოსათვის იმავე მოთხოვნით, იმავე საფუძველითა და იმავე მხარის წინააღმდეგ სარჩელის აღძვრის უფლება ერთმევა²⁰“. ამის საპროცესო-სამართლებრივ საფუძველს კი იძლევა სსსკ-ის 186-ე მუხლის მე-2 ნაწილი სარჩელის წარმოებაში მიღებაზე უარის თქმის საპროცესო შედეგის შემთხვევაში, ხოლო სსსკ-ის 278-ე მუხლის დანაწესი – განუხილველად დატოვების შემთხვევაში.

3.2 მხარეთა მტკიცების ტვირთის მნიშვნელობა ალიარებითი სარჩელის დასაშვებობისას

როგორც წესი, სარჩელის დასაშვებობის მტკიცების ტვირთი სასარჩელო წარმოების ინიციატორს – მოსარჩელეს ეკისრება²¹. მტკიცების ტვირთის რეალიზების ამ ეტაპზე მოსარჩელემ დასაბუთებულად, სასურველია, ამომწურავად მიუთითოს ყველა იმ გარემოებაზე, რომლითაც დასტურდება იურიდიული ინტერესის არსებობა, ინტერესის მართლზომიერება და, სარჩელის წარმატების შემთხვევაში, სადავო საკითხის საბოლოოდ აღმოფხვრის რეალურობა.

თავის მხრივ, სარჩელის მატერიალური გამართულობა მოპასუხისათვის დროულად ხდის შესაძლებელს, წარადგინოს საკუთარი პოზიცია. ამ მხრივ, თვალსაჩინოა, კვალიფიციური შედავების როლი სარჩელის დასაშვებობის ეტაპზე²².

ამასთან, ქვეყნების უმეტესობის საპროცესო სამართალი ადგენს მოპასუხის მხრიდან პასუხის წარდგენის ვალდებულებას²³. ამ მხრივ, არც საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსია გამონაკლისი, რადგან 2007 წლის 28 დეკემბერს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსშირგანხორციელებული ცვლილებებით კოდექსს დაემატა 232¹-ე მუხლი. სსსკ-ის 201-ე და სსსკ-ის 232²-ე მუხლების ერთობლივი ანალიზის შესაბამისად, მივიღეთ ის, რომ შესაგებლის წარმოდგენა პირველსა და მეორე ინსტანციის სასამართლოებში უფრო სავალდებულო ხასიათისაა, ვიდრე ფაკულტატური. მოპასუხის მიერ აღნიშნული საპროცესო ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, მის მიმართ დგება არასასურველი საპროცესო-სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ, საქმის განმხილველ მოსამართლეს ზეპირი მოსმენის გარეშე, შესაბამისი წინაპირობების არსებობისას გამოაქვს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება²⁴.

²⁰ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 4 ივნისის განჩინება №28/362-16, <<http://www.library.court.ge/judgements/30082016-10-24.pdf>>, [05.10.2019].

²¹ გაგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თბ., 2013, 23.

²² „მოპასუხე სარგებლობს შედავების სხვადასხვა შესაძლებლობებით; მას შეუძლია წარადგინოს ზოგადი ან კვალიფიციური შედავება“. ციტი: ბოელინგი ჰ., ჟანტურია ლ., სამოქალაქო საქმეებზე გადაწყვეტილების მიღების მეთოდოლოგია, თბ., 2004, 38. შესაგებლის სახეებს იცნობს არა მარტო რომანულ-გერმანული სამართლებრივი სისტემა, რომელსაც მიეკუთვნება ქართული კერძო სამართალიც, არამედ, საერთო სამართლის ქვეყნებიც. იხ., *Key Kane M.*, *Civil Procedura*, 3rd ed., West Publishing, 1991, Ch.3, 93, 94.

²³ შესაგებლის წარმოდგენის სავალდებულო ხასიათის შესახებ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის 2016 წლის 16 მარტის განჩინება №ას-121-117-2016.

²⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 17 ივნისის გადაწყვეტილება №ას-317-302-2015.

3.3. იურიდიული ინტერესი და მისი არსებობის დასაბუთების მნიშვნელობა

აღიარებითი სარჩელი, შესრულების სარჩელთან შედარებით, უფლების სასამართლო წესით დაცვის თვალსაზრისით, მეორადია. მართალია, აღნიშნული დებულება არ არის პირდაპირ სსსკ-ში მითითებული, თუმცა გამოდინარეობს სსსკ-ის 180-ე მუხლის, 178-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ლ“ პუნქტისა და და 186-ე მუხლის პირველი ნაწილის „თ“ პუნქტის ერთობლივი ანალიზიდან.

სსსკ-ის 180-ე მუხლისა და 178-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ლ“ პუნქტის მოთხოვნების პირობებში მოსარჩელე სამართლებრივად ვერ იქნება დაინტერესებული აღიარებითი სარჩელის აღძვრით, რადგან ამ უკანასკნელს შესაძლებლობა აქვს, სარჩელის სხვა ფორმით (მიკუთვნებითი სარჩელი) უკეთესად მიაღწიოს დასახულ მიზანს.

აღიარებითი სარჩელი, ბუნებრივია, სრულად უნდა შეესაბამებოდეს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 178-ე მუხლით განსაზღვრულ ფორმალურ-შინაარსობრივ მოთხოვნებს, თუმცა ამ ტიპის სარჩელებისათვის ამავე მუხლის პირველი ნაწილის „ლ“ ქვეპუნქტით დაწესებულია დამატებითი მოთხოვნა – იურიდიული ინტერესი, რომელსაც სასამართლო სარჩელის დასაშვებობისას ფორმალურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით ამონებებს, ხოლო სარჩელის არსებითად განხილვის შემთხვევაში, ამ ინტერესის ნამდვილობაზე დამოკიდებული სარჩელის წარმატება. შესაბამისად, არანაკლებ მნიშვნელოვანია სადავო ინტერესის მართლზომიერება, ანუ მოთხოვნის სამართლებრივი სისწორე, რაც ნიშნავს სწორედ იმას, რომ სარჩელი უნდა ეფუძნებოდეს მოქმედი კანონმდებლობის ერთ ან რამდენიმე მატერიალურ-სამართლებრივ საფუძველს და სასარჩელო წარმოების დაწყების ინიციატორისათვის ქმნიდეს კანონით დაცული სიკეთის ხელმისაწვდომობას.

დისპოზიციური სამართალწარმოების პირობებში²⁵ გასათვალისწინებელია, რომ დავის მიმართ იურიდიული ინტერესის არსებობა-არარსებობის დადგენა სასამართლოს უფლებამოსილებაა და, იმავდროულად, ვალდებულებაცაა. სასამართლო პასუხობს კითხვებს: „აქვს მოსარჩელეს ნამდვილი იურიდიული ინტერესი დავის მიმართ? უზრუნველყოფს მოსარჩელის მოთხოვნა ამ ინტერესის დაკმაყოფილებას? იურიდიული ინტერესის არსებობა განპირობებულია არა ზოგადად მხარის სუბიექტური ინტერესით, არამედ მატერიალურ-სამართლებრივი დანაწესით, რომლის შედეგის რეალიზაცია შესაძლებელია აღიარებითი სარჩელის აღძვრით. იურიდიული ინტერესის განმსაზღვრელ კრიტერიუმებს განეკუთვნება შემდეგი: ა) მოსარჩელეს უნდა ედავებოდნენ უფლებაში; ბ) დავის არსებობა უნდა ქმნიდეს მოსარჩელის უფლების მომავალში დარღვევის რეალურ საშიშროებას; გ) აღიარებითი სარჩელის გადაწყვეტა დავის გადაწყვეტის საუკეთესო საშუალება უნდა იყოს, კერძოდ, გადაწყვეტილების შედეგად სრულად გარკვეული შედეგი უნდა დგებოდეს მხარისათვის,

²⁵ შეადრ: სსსკ-ის 352-356-ე მუხლებით გათვალისწინებულ საოჯახო საქმეთა განხილვის თავისებურებას, სადაც, განსხვავებით სხვა კატეგორიის საქმეთა განხილვისაგან, ფართოდ გამოიყენება ინკვიზიციურობის პრინციპი. მართალია, საოჯახო-სამართლებრივი ურთიერთობები განეკუთვნება კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობების სფეროს, მაგრამ ამ ურთიერთობების განვითარებითა და სიმტკიცით დაინტერესებული მთელი საზოგადოება. სწორედ ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ სასამართლო ინარჩუნებს უფლებას, დაადგინოს ის გარემოებანი, რომელთა აუცილებლობა განაპირობებს ყველაზე კეთილსაიმედო გადაწყვეტილების მიღებას. შესაბამისად, სსსკ-ის 354-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დებულება არის სპეციალური და მას უპირატესობა ენიჭება ამავე კოდექსის 103-ე მუხლით გათვალისწინებულ ზოგად ნორმასთან შედარებით. იხ., გაგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თბ., 2013, 155-176; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 28 მაისის განჩინება №ას-198-2019, პ.37.

აღიარებითი სარჩელის დაკმაყოფილება უნდა ქმნიდეს იმ უფლებისა თუ ურთიერთობის განსაზღვრულობას, რაც მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის წარმოშობილი დავის გამო ირღვევა²⁶.

დასაშვებობის აღნიშნული კრიტერიუმის დანესება ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში არ უნდა იქნეს აღქმული სასამართლოსთვის მიმართვის უფლების დაუსაბუთებელ შეზღუდვად და სასამართლოს ხელმისაწვდომობაზე უფლების ხელყოფად.

„პრეცედენტული სამართლის მიხედვით, სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება აბსოლუტური არ არის და ის შესაძლებელია, გარკვეული შეზღუდვების საგანი გახდეს. სასამართლოსათვის მიმართვის უფლებას თავისი არსით სახელმწიფო უნდა აწესრიგებდეს. სასამართლო კი უნდა დარწმუნდეს იმაში, რომ დანესებული შეზღუდვებით არ დაირღვევა ან შემცირდება პირის უფლება ხელმისაწვდომობაზე იმგვარად ან ისეთი მასშტაბით, რომ უფლების არსი დაირღვეს“²⁷.

მართლმსაჯულების ეფექტურობა კი საპროცესო ეკონომიაშიც პოვნებს გამოხატულებას. ამ პრინციპიდან გამომდინარეობს, რომ სასამართლომ ჯეროვნად განკარგოს ყველა საპროცესო უფლება: „შეკითხვების დასმის მეშვეობით მისცეს სასარჩელო მოთხოვნის დაკონკრეტების (დაზუსტება) შესაძლებლობა (სსსკ-ის 83-ე მუხლის მე-4 ნაწილი). ამასთან, სარჩელის დაზუსტება და მოთხოვნის გამართვა არ წარმოადგენს სსსკ-ის 381-ე მუხლით დაუშვებელ შემთხვევას“²⁸.

ამდენად, სასამართლო, მათ შორის ზემდგომი (სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოები) სასამართლოები, პირველ რიგში, ამონმებენ, რამდენად არის შესაძლებელი მიკუთვნებითი მოთხოვნის დაყენება არა ახალი ფაქტებისა და მტკიცებულებების წარდგენის უფლების მინიჭების გზით (სსსკ-ის 380-ე მუხლის მე-2 ნაწილი), არამედ საქმეზე დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებების მიხედვით, რათა მოსარჩელემ მიაღწიოს მისთვის სასურველ შედეგს, რომელიც აღსრულებადი იქნება სსსკ-ის 180-ე მუხლის მნიშვნელობით.

„გადაწყვეტილების აღსრულების შესაძლებლობა კი სასამართლო პროცესის განუყოფელ ნაწილად განიხილება“²⁹. კონვენციის მე-6 მუხლსა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალზე დაყრდნობით უნდა ითქვას, რომ მართლმსაჯულების განხორციელება არ უნდა ატარებდეს ფორმალურ ხასიათს, რადგან სამართალწარმოების მიზანი დარღვეული უფლების ეფექტიან და რეალურ დაცვაზეა ორიენტირებული, რაც ეროვნული სასამართლოს მიერ საკითხის ამომწურავ გადაწყვეტაზე მიაწინებს და არა ფორმალური ხასიათის სამართალწარმოებაზე, რომელსაც დავის აღმოფხვრა შედეგად არ მოჰყვება³⁰.

4. ერთგვაროვანი პრაქტიკის აუცილებლობა

სასამართლო პრაქტიკის მნიშვნელობა განუზომელია სამართლებრივი კულტურის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში, განსაკუთრებით, ისეთი სამართლებრივი საკითხების ანალიზისას, როგორცაა საპროცესო ინსტიტუტები. პროცესუალური სამართლის პრობლემატური საკითხების

²⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის 2016 წლის 17 მარტის განჩინება №ას-121-117-2016, პ.56.

²⁷ *Waite and Kennedy v. Germany* [GC], (Application no. 26083/94), 18/02/1999, §59, ECHR.

²⁸ მართლმსაჯულების მდგომარეობის შესახებ 2018 წლის ანგარიში, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, 2018, 39.

²⁹ *Burdov v. Russia*, (Application no. 59498/00), 07/05/2002, §34, ECHR; *Hornsby v. Greece*, (Application no. 18357/91) 19/03/1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-II, p. 510, §40.

³⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 16 ივნისის განჩინება №ას-302-285-2017.

გადანყვეტა და პრაქტიკული ხარვეზების შევსება სწორედ სასამართლოს განმარტებებისა და დამკვიდრებული პრაქტიკის დახვეწის შედეგადაა განხორციელებადი. ამიტომ, განსახილველი თემის ფარგლებში ნიშანდობლივია აღიარებითი სარჩელის დასაშვებობის შემოწმებისას სასამართლოს როლი, რომელიც განუზომელია აღიარებითი სარჩელის დასაშვებობის საკითხზე კანონის ერთგვაროვანი ინტერპრეტაციის აუცილებლობის თვალსაზრისითაც.

სასამართლო, მიკუთვნებითი სარჩელის აღძვრის პერსპექტივის გათვალისწინებით, აღიარებით სარჩელს წარმოებაში არ იღებს, რაც იმას ნიშნავს, რომ მოსარჩელემ უნდა დაადასტუროს მიკუთვნებითი მოთხოვნის არარსებობა და მხოლოდ აღიარებითი მოთხოვნის მიმართ იურიდიული ინტერესის არსებობა. „თუ აღიარებითი მოთხოვნის ინტერესი მიკუთვნებითი ხასიათისაა, მაშინ აღიარებითი სარჩელის წარმოებაში მიღებით სასამართლო პროვოცირებას გაუკეთებს ერთ სასარჩელო მოთხოვნაზე ორმაგი სასარჩელო წარმოების წარმართვის აუცილებლობას, რაც ეწინააღმდეგება სწრაფი და ეფექტური მართლმსაჯულების წარმართვასა და სასამართლოს ეკონომიურობის ძირითად პრინციპს“³¹.

ბოლო წლებში ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაამკვიდრა კანონის ერთგვაროვანი ინტერპრეტაციის აუცილებლობა, რომ უფრო მეტად გაიზარდოს ნდობის ხარისხი მართლმსაჯულებისადმი. ამ მიზნით, რამდენიმე გადაწყვეტილებაში ხაზი გაესვა პრეცედენტული სამართლის (case law) კონფლიქტს კანონის ნორმის განსაზღვრულობის (ინტერპრეტაცია) საკითხში³². ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო მიიჩნევს, რომ იურიდიული შედეგი ყოველთვის უნდა დაეფუძნოს სამართლის განსაზღვრულობის პრინციპს, რომელიც დანერგილია კონვენციის ყველა მუხლში და ადგენს კანონისმიერი წესრიგის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ ასპექტს³³. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ დაადგინა, რომ კონვენციის ხელშემკვრელი სახელმწიფოების სასამართლო სისტემებმა უნდა შექმნან მექანიზმი, რომელიც ხელს შეუწყობს ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის დადგენას კონვენციის მე-6 მუხლის მიზნებისათვის (სამართლიანი სასამართლოს უფლება) და ამით მიგვაახლოვებს სამართლებრივ განსაზღვრულობასთან³⁴.

ნიშანდობლივია კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევა იმ საფუძველით, რომ ევროპის ქვეყნის ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოებში ერთსა და იმავე საკითხზე განსხვავებული გადაწყვეტილებები იქნა მიღებული³⁵. აღნიშნულის გათვალისწინებით, სასურველია, აღიარებითი სარჩელის დასაშვებობის პრაქტიკის ერთგვაროვნება.

საკასაციო სასამართლომ დიდი პალატის გადაწყვეტილებაში ხაზი გაუსვა აღიარებითი სარჩელის, როგორც უფლებადამდგენი სარჩელის დასაშვებობის მკაცრ საპროცესო წინაპირობებს. ამის მიუხედავად, ამ კუთხით, საპროცესო ნორმები მაინც ირღვევა, როდესაც არსებითად განიხილება სარჩელები და მხოლოდ მოგვიანებით, ზემდგომ ინსტანციაში რჩება განუხილველად და, საპროცესო ეკონომიის პრინციპიდან გამომდინარე, საჭირო აღარაა მათი ხელახლა უკან დაბრუნება განუხილველად დატოვების მიზნით.

ხოლო იმ შემთხვევაში, როდესაც არ იკვეთება აღიარებითი სარჩელის დაუშვებლობის საფუძველი, საქმე, მოთხოვნის დაზუსტების მიზნით, ბრუნდება ხელახალ სასამართლო განხილვა-

³¹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 4 ივლისის განჩინება №28/362-16, <<http://www.library.court.ge/judgements/30082016-10-24.pdf>>, [12.10.2019].

³² *Tudor Tudor v. Romania*, (Application no. 21911/03), 24/03/2009, ECHR, §27.

³³ *Albu and others v. Romania* (Applications no. 34796/09), 10/05/2012, ECHR, §§: 34 (III, IV, 42).

³⁴ *Nejdet Sahin and Perihan Sahin v. Turkey* [GC], (Application no. 13279/05), 21/10/2011, ECHR, §§59-96.

³⁵ *Tudor Tudor v. Romania* (Application no. 21911/03), 24/03/2009, ECHR, §§22-33.

ში³⁶. ამ კუთხით მნიშვნელოვანია სსსკ-ის 128-ე მუხლის ნორმატიული დანაწესით აქტიურად და ეფექტიანად ხელმძღვანელობა, ვინაიდან ნორმა შეიცავს საკმაოდ ნათელ კრიტერიუმებს იმის თაობაზე, თუ რა საკითხების გასარკვევად უნდა მიეცეს შეკითხვები მხარეებს და რა ზომით შეიძლება სასამართლო ჩაერთოს დასმული საკითხის ძიებაში.³⁷

სასამართლო პრაქტიკის შესწავლით ორი საპროცესო შედეგი იკვეთება: ერთი, თუ აშკარად დაუსაბუთებელია იურიდიული ინტერესის არსებობა ან მოსარჩელე საერთოდ არ უთითებს აღნიშნულზე, სარჩელი განუხილველად რჩება იმავე ან ზემდგომი ინსტანციების სასამართლოებში³⁸ და მეორე, საქმის განსახილველად დაბრუნება, თუ შესაძლებელია, ხელახლა განხილვისას სასამართლომ იმსჯელოს აღიარებითი სარჩელის მართლზომიერი იურიდიული ინტერესის არსებობაზე და მხოლოდ მისი სარწმუნოდ დადასტურების შემთხვევაში შეამოწმოს სარჩელის დაკმაყოფილებით სათვის აუცილებელი სხვა კომპონენტების არსებობა³⁹.

5. აღიარებითი სარჩელის დაუშვებლობის თეორია

მხოლოდ აღიარება არ შეიძლება მოსარჩელეთა ინტერესის დაკმაყოფილების საკმარისი საფუძველი იყოს, თუ სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების ძალაში შესვლა მიკუთვნებითი სარჩელის (მაგალითად, ქონების მესაკუთრედ რეგისტრაცია, თანხის დაკისრება და ა.შ) არარსებობის პირობებში მოსარჩელეთა უფლებების ეფექტურ დაცვას ვერ უზრუნველყოფს.⁴⁰

მიკუთვნებითი სარჩელებისგან განსხვავებით, აღიარებითი სარჩელის დავის საგანია თვითმატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობა, რომელიც სუბსიდიური ხასიათის მატარებელია და იურიდიული ინტერესის არსებობა გამორიცხულია, თუ შესაძლებელია მოპასუხის მიმართ მიკუთვნებითი მოთხოვნის წარდგენა.⁴¹ სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი ცხადყოფს, რომ, უმეტეს შემთხვევებში, აღიარებითი მოთხოვნის მიმართ მოსარჩელეებს არათუ ნამდვილი, არამედ ფორმალური იურიდიული ინტერესებიც არ გააჩნიათ.⁴² არცთუ იშვიათად, მოსარჩელე მის სუბიექტურ დამოკიდებულებას საკუთარ იურიდიულ ინტერესად აღიქვამს, ასეთ დროს მიზანშეუწონელია, მოსარჩელემ ისარგებლოს სარჩელის უფლებით. საკითხის სრულყოფა შესაძლებელია კონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებული სამართლიანი სასამართლოს უფლების დამფუძნებელი პრინციპით. საგულისხმოა, რომ კონვენციის აღნიშნული დათქმა, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული პრაქტიკის თანახმად, ექვემდებარება ფართო განმარტებას და თავის თავში არა

³⁶ მართლმსაჯულების მდგომარეობის შესახებ 2018 წლის ანგარიში, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, 2019, 47.

³⁷ ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო საპროცესო სამართლის კომენტარი, თბ., 1992, 236, 237.

³⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 10 ნოემბრის განჩინება №ას-937-887-2015.

³⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 1 ივლისის განჩინება №ას-17-14-2015.

⁴⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 16 ივნისის განჩინება №ას-302-285-2017.

⁴¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის 2017 წლის 2 მარტის გადაწყვეტილება №ას-664-635-2016, პ.232.

⁴² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის შემდეგი გადაწყვეტილებები: №ას-937-887-2015; №ას-17-14-2015; №ას-1069-1008-2015; №ას-869-819-2015; №ას-773-730-2015; №ას-181-174-2016; №ას-1025-967-2015; №ას-323-308-2016, №ას-407-390-2016, №ას-375-359-2016.

მხოლოდ საქმის მიუკერძოებელ განხილვას, არამედ სამართლიან გადაწყვეტასაც მოიცავს, რაც თავისთავად მიანიშნებს იმაზე, რომ მართლმსაჯულების განხორციელება არ უნდა ატარებდეს ფორმალურ ხასიათს, რადგან სამართალწარმოების მიზანი დარღვეული უფლების ეფექტიან და რეალურ დაცვაზეა ორიენტირებული, რაც ეროვნული სასამართლოს მიერ საკითხის ამომწურავ გადაწყვეტაზე მიანიშნებს და არა ფორმალური ხასიათის სამართალწარმოებაზე, რომელსაც დავის აღმოფხვრა შედეგად არ მოჰყვება. აღიარებით სარჩელთან შედარებით, მიკუთვნებითი სარჩელის უპირატესობა ვლინდება საქმის წარმოების შედეგიდანაც, კერძოდ, თუკი მოსარჩელის აღიარებითი სარჩელი დაკმაყოფილდება, სამართლებრივი დავა შეპირისპირებულ მხარეებს შორის მთავრდება მხოლოდ და მხოლოდ მოსარჩელის მიერ აღძრული სამართლებრივი ურთიერთობის დადასტურებით; ამით კი მოსარჩელეს ვერ აღმოუჩენენ სათანადო დახმარებას⁴³.

6. დასკვნა

სამართალწარმოების მიზანი დარღვეული უფლების ეფექტიან და რეალურ დაცვაზეა ორიენტირებული, რაც სადავო საკითხის ამომწურავ გადაწყვეტაზე მიანიშნებს და არა ფორმალური ხასიათის სამართალწარმოებაზე, რომელსაც დავის აღმოფხვრა შედეგად არ მოჰყვება. შესაბამისად, ყოველთვის, როდესაც მოსარჩელე მოთხოვნის განხორციელებისათვის სარჩელით მიმართავს სასამართლოს, მან მიკუთვნებითი სარჩელი უნდა აღძრას, ხოლო იქ, სადაც ეს შესაძლებელია, გამოიყენოს სხვა საპროცესო საშუალებაც, როგორცაა აღიარებითი სარჩელი.

აღიარებითი სარჩელი, შესრულების სარჩელთან შედარებით, მეორადია და გვხვდება მხოლოდ მაშინ, როცა მიკუთვნებითი სარჩელის გამოყენება არ არის შესაძლებელი. ამიტომაც, ხაზგასასმელია საქმის მომზადების ეტაპზე განხორციელებულ საპროცესო მოქმედებათა სიზუსტე და საქმის მომზადების ეტაპზე დარღვევების მაქსიმალურად თავიდან აცილება. ამ მიზნით, საქმის მომზადების ეტაპზე ეფექტიანად უნდა განიკარგოს საპროცესო კანონმდებლობით გარანტირებული სარჩელისა თუ შესაგებლის დაზუსტების ვალდებულება. მხედველობაშია მხარეთათვის კანონით დაკისრებული (სსსკ-ის 83.4, 177-ე, 178-ე, 201-ე, 203-ე და მომდევნო მუხლები) მითითების ტვირთის ფარგლებში მოთხოვნის განმაპირობებელი ფაქტების შემოწმება, მოპასუხის შედავების არსებობის შემოწმება, რაც დავის მატერიალურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით სწორად გადაწყვეტის საფუძველს წარმოადგენს და, თავის მხრივ, ხელს უწყობს მოსამართლეს მოთხოვნის დამფუძნებელი ნორმის კვლევაში, სადავო და უდავო ფაქტების გამიჯვნასა და მტკიცების საგნისა და ტვირთის განაწილებაში.

საკასაციო სასამართლომ დიდი პალატის გადაწყვეტილებით დაადგინა და არაერთ სხვა გადაწყვეტილებაშიც ასახა აღიარებითი სარჩელის, როგორც უფლებადამდგენი სარჩელის დასაშვებობის მკაცრი საპროცესო წინაპირობები – დაუშვებელი სარჩელების ფილტრაციის აუცილებლობა, რათა შემდგომში მოსარჩელეს ხელი არ შეეშალოს იმავე დავის საგანზე იმავე მხარის/მხარეთა მიმართ იმავე საფუძველზე საქმის წარმოებაში.⁴⁴ დასაშვებობის აღნიშნული კრიტერიუმის დაწესება სასამართლო პრაქტიკაში არ უნდა იქნეს აღქმული სასამართლოსთვის მიმართვის უფლების დაუსაბუთებელ შეზღუდვად და სასამართლოს ხელმისაწვდომობაზე უფლების ხელყოფად, რადგან,

⁴³ ბოელინგი ჰ., ლუტრინგჰაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძველების სისტემური ანალიზი, თბ., 2009, 9-10.

⁴⁴ იგივეობრივი სარჩელის დაუშვებლობის შესახებ შეადრ: სსსკ-ის 272 მუხლის „ბ“ პუნქტი.

სარჩელის აღძვრის დამაბრკოლებელ გარემოებათა აღმოფხვრის შემთხვევაში, მოსარჩელე კვლავ სარგებლობს იმავე უფლებით.⁴⁵

განხილული სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი ცხადყოფს, რომ საკასაციო სასამართლოს მიერ ქვედა ინსტანციის სასამართლოების გადაწყვეტილებათა გაუქმება განპირობებულია საპროცესო-სამართლებრივი ნორმების არასწორად გამოყენება-განმარტებით⁴⁶. ამგვარი სარჩელები, მოთხოვნის დაზუსტების მიზნით, ერთი მხრივ, უზრუნდება ქვემდგომ სასამართლოებს, ხოლო უმეტეს შემთხვევაში – საკასაციო განხილვის ეტაპზე სარჩელის განუხილველად დატოვებას განაპირობებს.

ამდენად, უდიდესი პრაქტიკული მნიშვნელობისაა სარჩელის დასაშვებობის განხილვის ეტაპზე სარჩელის სახის იდენტიფიცირება (აღიარებითი თუ მიკუთვნებითი) და დასაშვებობის კრიტერიუმის შემოწმება, ხოლო სადაც ეს საჭიროა, შესაბამისი საპროცესო უფლების ეფექტიანად განკარგვა (სსსკ-ის 128-ე მუხლი). მით უმეტეს, სარჩელის დასაშვებობის შემოწმება სასამართლოს ვალდებულებაა, მისი კვლევის საგანია, რაშიც მხარეთა მითითება სასამართლოს არ სჭირდება. თუმცა გამომდინარე იქიდან, რომ ამ საპროცესო შედეგის ადრესატები არიან დავის მონაწილე მხარეები, მათაც ეკისრებათ სარჩელის დასაშვებობის წინაპირობების არსებობის პროპორციული მტკიცების ტვირთი.

სარჩელის დასაშვებობის ეტაპზე მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთი იმის მიხედვით უნდა განაწილდეს, თუ რომელ მხარეს წარმოადგენს პირი: სსსკ-ის 180-ე მუხლის ფარგლებში მოსარჩელემ უნდა ადასტუროს აღიარებითი სარჩელის აღძვრის გარდაუვლობა, ხოლო მოპასუხემ – საქმის წარმოებაში მიღებაზე უარის თქმის განმპირობებელი გარემოებების არსებობა.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 24/08/1995.
2. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, 4/11/1950.
3. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, 14/11/1997.
4. ახალაძე მ., უსაფუძვლო გამდიდრება, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, თბ., 2019, 5.
5. ბოელინგი ჰ., ლუტრინგჰაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, თბ., 2009, 9-10.
6. ბოელინგი ჰ., ჭანტურია ლ., სამოქალაქო საქმეებზე გადაწყვეტილების მიღების მეთოდოლოგია, თბ., 2004, 38, 93, 94.
7. გაგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თბ., 2013, 23, 157-176.
8. დოლიძე დ., აქციონერთა არაპირდაპირი (დერივატიული) და ჯგუფურ სარჩელთა ძირითადი ასპექტები აშშ-ის საკორპორაციო სამართალში, ჟურ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2(62)2019, 72.
9. ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო საპროცესო სამართლის კომენტარი, თბ., 1992, 236, 237.
10. რუსიაშვილი გ., უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალი, შესრულების კონდიქცია, თბ., 2017, 80.

⁴⁵ იხ. ამავე სტატიის თავი 2, პ -2.1.

⁴⁶ ციტ: 2018 წლის ანგარიშიდან მართლმსაჯულების მდგომარეობის შესახებ, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, თბ, 2019 წელი, 47.

11. შმიტი შ., რისკტერი ჰ., მოსამართლის მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი სამოქალაქო სამართალში (მოკლე შესავალი რელაციის მეთოდში) თბ., 2013, 16.
12. ქოჩაშვილი ქ., მფლობელობა, როგორც საკუთრების პრეზუმფციის საფუძველი, სადისერტაციო ნაშრომი, თბ., 2012, 137, <http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/qetevan_qochashvili.pdf>.
13. ძლიერიშვილი ზ., სარჩელის უზრუნველყოფით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფა, თსუ იურიდიული ფაკულტეტი „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2018, 5.
14. მართლმსაჯულების მდგომარეობის შესახებ 2018 წლის ანგარიში, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, თბ., 2019, 39, 77, 137.
15. რეკომენდაციები და სამოქალაქო სამართლის საკითხებზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, თბ., 2011, 35.
16. პრაქტიკული რეკომენდაციები სამოქალაქო საპროცესო სამართლის საკითხებზე საერთო სასამართლოების მოსამართლეთათვის. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გამომცემლობა, თბ., 2010, 33.
17. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის 2017 წლის 2 მარტის გადაწყვეტილება №ას-664-635-2016.
18. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის 2016 წლის 16 მარტის განჩინება №ას-121-117-2016.
19. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 28 მაისის განჩინება №ას-198-2019.
20. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2018 წლის 6 ნოემბრის გადაწყვეტილება №ას-687-658-2016.
21. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 16 ივნისის განჩინება №ას-302-285-2017.
22. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 17 ივნისის გადაწყვეტილება №ას-317-302-2015.
23. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 10 ნოემბრის განჩინება №ას-937-887-2015.
24. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 1 ივლისის განჩინება №ას-17-14-2015.
25. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 4 აპრილის განჩინება №ას-937-887-2015.
26. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 16 დეკემბრის განჩინება №ას-1069-1008-2015.
27. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 11 დეკემბრის განჩინება №ას-869-819-2015.
28. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 8 სექტემბრის განჩინება №ას-773-730-2015.
29. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 6 მაისის №ას-181-174-2016.
30. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 23 დეკემბრის №ას-1025-967-2015.
31. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 3 ივნისის განჩინება №ას-323-308-2016.
32. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 10 ივნისის განჩინება №ას-407-390-2016.

33. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 17 ივნისის განჩინება №ას-375-359-2016.
34. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 4 ივლისის განჩინება №2ბ/362-16.
35. *Friendenthal J., Kane M., Miller A.*, Civil Procedura, 1985, Ch.5.
36. *Key Kane M.*, Civil Procedura. 3rd ed., West Publishing, 1991, 85.
37. *Stancil P.*, Balancing the Pleading Equation, 61 Baylor L. Rev.90, 2009, 48.
38. *Heidel T.*, Aktienrecht und Kapitalmarktrecht, 4, Auflug, Nomos Verlagsgesellschaft. Baden-Baden, Germany, 2014. 2474.
39. *Amat-G Ltd and Mebaghishvili v. Georgia*, Application no. 2507/03, 27/09/2005, ECHR.
40. *Waite and Kenedy v. Germany* [GC], (Application no. 26083/94), 18/02/1999, §59, ECHR.
41. *Burdov v. Russia*, (Application no. 59498/00), 07/05/2002, ECHR, 2002-III.
42. *Hornsby v. Greece*, (Applications no. 18357/91), 19/03/1997, ECHR.
43. *Tudor Tudor v. Romania* (Application no. 21911/03), 24/03/2009, ECHR.
44. *Albu and Ather v. Romaia* (Applications no. 34796/09), 10/05/2012, ECHR.
45. *Nejdet Sahin and Perihan Sahin v. Turkey* [GC], (Applications no. 13279/05), 21/10/2011, ECHR.